
Informationsspecialist, mag. art.

Susanne Willaing

To verdener – om Jens Baggesens rejsedagbog

Titlen på mit foredrag i dag er ”To verdener”. Det er udarbejdet på baggrund af en filologisk funderet, komparativ undersøgelse, som jeg foretog i forbindelse med min magisterkonferens – en undersøgelse af Jens Baggesens rejsedagbog fra sommeren 1787 og sønnens August Baggesens gengivelse af den i 1843.

Den omtalte rejsedagbog, som Baggesen førte, da han som ung var på sin første, indenlandske rejse, blev nemlig først udgivet og dermed alment tilgængelig ca. 50 år senere, i 1843. Humlen ved dén udgave er imidlertid, at den på væsentlige punkter har vist sig at være forskellig fra den originale dagbog, og det er den diskrepans, der har givet anledning til såvel den titel, jeg gav min afhandling: ”Baggesen med og uden filter”, som den titel, foredraget i dag har fået, nemlig ”To verdener”.

Vi har altså at gøre med to tekster – det originale manuskript, som blev nedskrevet under selve rejsen, og sønnens udgave af den samme tekst, som jeg herefter vil benævne ’1843- versionen’. Det er vigtigt at holde fast i dette spænd mellem affattelsestidspunkt og udgivelsesår som en forståelsesramme for redegørelsen her – denne tidsforskel spiller nemlig en afgørende rolle for forståelsen af, hvad det er, August Baggesen har foretaget sig.

Der var som sagt sket noget med den oprindelige tekst, inden den blev præsenteret for offentligheden som del af første bind i sønnens store 4-binds biografi over faderens liv og værk. Og her er det vigtigt at lægge mærke til, hvad det er, der er August Baggesens intention med hans udgivelse. Det fremgår nemlig af forordet til det første bind, at han har et ganske bestemt formål med det, idet han ønsker at give et billede af sin far som en ”mærkelig” – på det her tidspunkt i betydningen ’bemærkelsesværdig’ – personlighed, både som menneske og som forfatter. Dét lyder som optakten til en apologi, som om der er noget, der skal forsvares – og det var det sådan set også. Baggesen (og hermed mener jeg digteren – det er ham, jeg

---

refererer til, når jeg bruger efternavnet alene – sønnen vil jeg altid kalde August Baggesen) – digteren Baggesen var jo, som vi ved, meget ofte i modvind. Det havde han været i sin egen samtid, dvs. lige fra han begyndte at skrive i 1780'erne, og indtil han under sin allersidste rejse afgik ved døden i Hamburg i 1826, og han blev øjensynlig betragtet som mindst ligeså problematisk set med den efterfølgende tids øjne.

Hvad var det, der var galt? Jo, der var Baggesens udprægede følsomhed og bevægelighed – dét, som Vilh. Andersen senere kaldte hans 'indtryksmodtagelighed', og som under den betegnelse kom til at indgå som en slags fast inventar i Baggesen-traditionen – der var hans energiske stillingtagen til tidens spørgsmål – også hvor den måtte gå på tværs af de herskende holdninger – der var hans næsten kamæleon-agtige evne til at bevæge sig i vidt forskellige sociale sammenhænge og litterært set i vidt forskellige genrer, der var hans aldrig svigtende erotiske 'parathed' og hans helt usædvanlige greb om sproget – og så var der samtidig en iøjnefaldende mangel på evne, eller værre endnu: mangel på lyst til at blive en sat samfundsborger – hvilket kunne tolkes, og sandelig også blev det, som rastløshed. Med alle disse karakteristika som personlig ballast kunne Baggesen allerede som ung, i sin egen oplyste, fornuftshyldende samtid, virke provokerende på en del mennesker. Hertil kom ydermere hans store glæde ved tysk sprog og litteratur og hans tidstypiske, kosmopolitiske indstilling.

Alle disse træk kunne altså forekomme problematiske, allerede mens det hele foregik, i slutningen af 1700-tallet hvor bølgerne godt kunne gå højt i den offentlige debat. Men selvom Baggesen med sine særlige, personlige forudsætninger kom til at indtage lidt af en social og litterær særstilling, så kan han altså samtidig også ses som et adækvat udtryk for sin tid. Han har passet fint ind i dens fremadrettede energi, dens åbne, kosmopolitiske indstilling og dens optimistiske vilje til debat og afprøvning af nye idéer (trods enevælden var det jo f.eks. landbo-reformernes tid).

Anderledes forholdt det sig med det åndelige klima omkring 1840. Den tid, som vi nu ofte kalder 'guldalderen', var jo i sin tankegang præget af den romantiske bevægelse, der i mellemtiden med en helt ny ideologisk forklaringsmodel havde medført, at man gerne fokuserede på en mere ideel verden og en

---

række mere abstrakte værdier som det nationale, det folkelige, historien og kristendommen. Samtidig havde man oplevet de store nationale katastrofer i begyndelsen af 1800-tallet (kampen mod englænderne, tabet af Norge, statsbankerot og økonomisk krise osv.) – og det havde alt sammen gjort sit til, at der var en tendens i borgerskabet til helst at vende blikket indad eller opad eller tilbage. Og hvis man var nødt til at beskæftige sig med den konkrete virkelighed omkring én, så man den helst i skæret af noget højere. Det er denne idealistiske virkelighedsopfattelse med dens hang til ro, mediering og harmoni, som rejsedagbogen så at sige er oppe imod, når den bliver lanceret i 1843.

Sønnen, August Baggesen, kom til at leve et helt andet liv, end faderen havde gjort, han var øjensynlig også en helt anden personlighed, men han var på sin egen måde lige så meget et udtryk for sin tid, der altså i modsætning til tiden før århundredeskiftet kan karakteriseres som mere åndeligt fokuseret, forsigtig, og på en vis måde lukket om sig selv. Personligt gjorde August Baggesen karriere inden for militæret, han var officer, ikke litterat, og hans mål var som sagt først og fremmest at gøre faderen mere 'spiselig' for det gode selskab i 1840'ernes København. Når han derfor udgav Baggesens indtil da utrykte værker – med sine egne kommentarer og tilføjelser – så måtte denne manøvre altså for August Baggesen tage form af en 'rehabilitering' af faderen.

Inden for litteraturforskningen har man imidlertid længe haft mistanke om, at sønnens projekt ikke var foregået uden tekstlige omkostninger – og den komparative undersøgelse af forholdet mellem de to tekster fra 1787 og 1843, som jeg har foretaget på baggrund af en ny, fuldstændig transskription af originalteksten, den har netop haft til formål at klarlægge karakteren og omfanget af August Baggesens revision af dagbogen.

Som vi skal se, har rehabiliteringen altså haft en pris – endda en høj pris – men originalmanuskriptet eksisterer stadig i arkiverne på Det Kongelige Bibliotek, hvorfra det nu også tilgængeligt i elektronisk form på nettet – og så længe det stadig findes (sammen med den nye transskription), så må man sige, at den pris samtidig har givet anledning til mange interessante overvejelser – om forskellige indstillinger til tekstudgivelse selvfølgelig, men allermest i relation til de forhold, som jeg lige har været inde på, nemlig i efterspørgningen af, hvordan den

forskellige historiske kontekst og de tilhørende kulturelle normer har spillet ind på udformningen af 1843-versionen.

De centrale spørgsmål, man må stille til August Baggesens tekstoverlevering kan altså formuleres som følger: hvordan har han som udgiver forvaltet originalmanuskriptet? hvori består hans ændringer og hvordan ser teksten ud, når den har været igennem sønnens filter? og endelig: hvad betyder ændringerne for tolkningen af dagbogen? – Det er de spørgsmål, jeg vil beskæftige mig med efterfølgende, samtidig med at jeg løbende vil give mine bud på, hvilke bevæggrunde sønnen må formodes at have haft for at forvalte faderens tekst på den måde, som det er sket.

Allerførst vil jeg dog lige retfærdigvis fremhæve, at August Baggesen grundlæggende har indlagt sig stor fortjeneste ved overhovedet at have bragt samling på sin fars meget spredte og forskelligartede dagbogsoptegnelser. Det er nemlig ikke sådan, at der fra Baggesens hånd foreligger én, regulær bog, hvori han dag for dag har indført sine notater, så de fremstår som én fortløbende, sammenhængende tekst. Størstedelen af materialet har tværtimod bestået i optegnelser på løse papirark af vidt forskellig størrelse, beskrevet fra forskellige ledder og med benyttelse af skiftevis blæk og blyant. Specielt den nu 220 år gamle blyantskrift kan det være ret vanskeligt at dechiffere. Samtidig har Baggesen ofte i farten skrevet 'på kryds og tværs' – en optegnelse for én dag kan udmærket være ført videre på et helt andet stykke papir under en helt anden dato, hvor der har været lidt plads tilovers, hvilket betyder at pladsen bliver lidt kneben til den efterfølgende dato, osv. osv.

De mange løse papirer er senere blevet indbundet – af hvem vides ikke – men det er altså August Baggesens fortjeneste oprindelig at have samlet dem og at have klarlagt det overordnede forløb i faderens såkaldte 'Indenlandske Rejse' (det er den kapiteloverskrift, han giver teksten i sin *Biographie*).

Men når dét er sagt, så kan man ikke komme udenom, at August Baggesens udgivelse ud fra en moderne editionsfilologisk synsvinkel er helt utilfredsstillende i og med, at han forholder sig meget frit til originalteksten.

Denne form for tekstetablering var i sig selv ikke usædvanlig for tiden. Der var jo i ældre tid en tendens til, at udgiverne betragtede originalmateria-

---

let som en slags kladde, der af den kompetente filolog skulle bearbejdes og om nødvendigt forbedres, før det kom i trykken – helt modsat den respekt for originaltekstens status som kilde, der er grundlæggende i moderne, videnskabelig udgivelsespraksis. Det specielle ved August Baggesens måde at håndtere manuskriptet på ligger snarere i, at han med sin bearbejdelse konstruerer et sammenhængende forsøg på at fremstille Baggesen i et bestemt perspektiv, hvorved den bearbejdede tekst får den særlige funktion at være hans hovedargument i forsøget på at overbevise sin egen samtid om faderens særlige værd som digter og som menneske.

I det følgende vil jeg dels forklare, dels gennem en række eksempler vise, hvori sønnens retoriske strategi består. Først vil jeg beskrive en meget karakteristisk type af små, generelle ændringer, som ikke influerer på forståelsen af handlinggangen, men som ikke desto mindre er med til at ændre såvel tekstens toneleje som specielt hovedpersonens, jeg'ets karakter, og som dermed på en subtil måde alligevel har stor indflydelse på tolkningen af teksten. Fra de generelle ændringer vil jeg så gå videre til nogle større, mere komplekse konstruktioner, hvor indgrebene set i sammenhæng kommer til at danne mere sluttede strukturer, der hver især er knyttet til et bestemt emneområde. Disse tematisk bestemte strukturer findes selvfølgelig netop de steder, hvor det 'brænder på', dvs. i forbindelse med de områder, hvor Baggesen udfolder sig på en måde, der sandsynligvis ville kunne afføde en negativ reaktion hos August Baggesens publikum. Og eftersom sønnen er på én gang næsten ubegribelig grundig – han går, som vi skal se, ned i de mindste detaljer – og samtidig i editionsfilologisk forstand er nærmest hæmningsløs, så lykkes det ham faktisk, uden at det bliver synligt i den færdigredigerede tekst, at få foretaget nogle ret så radikale ændringer i de grundtemaer, som bærer den oprindelige dagbogstekst.

Sønnens overtalelsesmidler består dels i en sproglig aktualisering (som jeg kommer tilbage til om et øjeblik), men også nok så meget i en indholdsmæssig tilpasning af teksten til situationen i udgiverens egen samtid, altså 1840'erne. På ordplan kan ændringerne f.eks. bestå i udskiftning af enkelte ord og vendinger. Et eksempel på dét ses i manuskriptet i en optegnelse fra ophol-

det på herresædet Knoop ved den gamle Ejderkanal nær Kiel. Baggesens oprindelige værter, greveparret Ludvig og Sybille Reventlow fra Brahetrolleborg, er sejlet derfra samme morgen – de skal tilbage til Fyn, mens Baggesen agter sig videre sydpå – og den unge digter, der er dybt betaget af grevinden, tænker resten af dagen kun på de bortsejlede. I dagbogen noterer han, der er tilbage på Knoop sammen med sine værter dér, greveparret Baudissin, at ”Efter Maaltidet gjorde jeg den gyselige Opdagelse, at Vinden havde forandret sig”. Denne sætning lyder i sønnens version: ”Efter Maaltidet gjorde jeg den smertelige Opdagelse, at Vinden havde forandret sig”.¹

Udskiftningen af ordet ”gyselige” med ordet ”smertelige” viser egentlig lige præcis, hvad der er tale om. ”Gyselige” hører med sine gotiske undertoner hjemme i det udgående 1700-tals ekstreme, næsten ekstatiske følsomhed, hvorimod ”smertelige” konnoterer en ligeså dybtfølt, men stille og indadvendt følelse. På den måde får billedet af den skrivende, den unge forfatter, samtidig en drejning, sådan at han i højere grad fremtræder som en dannet, afbalanceret personlighed – netop den type, der var guldalderens ideal – modsat originaltekstens unge lidenskabelige forfatter, der ikke ser noget attraktivt i at beherske sig, men snarere tilstræber at give sig fuldstændig hen i sine følelser.

Et andet eksempel på hvilke virkninger, sådanne erstatninger af ét udtryk med et andet, kan have, kan både vise den forfladigelse af originalteksten, som vi finder i sønnens version, og kan samtidig demonstrere, hvordan Baggesens sanselige beskrivelser i sønnens hænder udsættes for en tilsyneladende næsten umærkelig åndeliggørelse. Under de første ugers ophold på Brahetrolleborg hengiver Baggesen sig i sin dagbog ofte til inderlige lovprisninger af greveparret – bl.a. skriver han på et tidspunkt henført om Ludvig Reventlows altruistiske fremfærd i forbindelse med, at greven har hjulpet en 17-årig ”Ourang Outang”, som der står. Enten har August Baggesen ikke kunnet tyde disse ord (det kunne jeg næsten heller ikke), eller også har de ikke passet ham, i hvert fald skriver han blot, at Ludvig Reventlow har hjulpet ”mangen anden”.

Om denne veldædighed fra grevens side hedder det videre i dagbogen, at den har ”fremkaldt Taarer paa mine Kinder”. Hos August Baggesen har grevens optræden derimod ”fremkaldt Taarer i mit Øie”.² Det karakteristiske for

denne type ændring er, at et sanseligt udtryk så at sige åndeliggøres. Begge billeder vidner om stor følsomhed hos forfatteren; men mens ordvalget i teksten fra 1787 fremkalder et sanseligt billede af våd, rundet hud, der kan røres ved, så åndeliggør 1843-versionen udtrykket ved at bruge en urørlig del af menneskekroppen, øjnene, i ubestemt ental, hvorved billedet bliver en ren abstraktion. Og eftersom Baggesens tekst i høj grad er kendetegnet ved sanselighed, både hvad angår indhold og sprog og stil, må en ændring som denne siges at være i radikal modstrid med originaltekstens karakter, idet August Baggesen ved omformuleringen forårsager en væsentlig neddæmpning af det sanselige aspekt i manuskriptets udtryk for i stedet hele tiden at søge at abstrahere og åndeliggøre teksten.

I andre tilfælde har sandsynligvis det, man kunne kalde en biedermeiersk bornert-hed spillet ind. Det sker f.eks. når August Baggesen udskifter et ord, der i hans øjne er lidt vel vovet, med et andet, som forekommer ham mere neutralt. Da Baggesen senere på rejsen i en periode opholder sig hos grev Stolbergs på deres gods Tremsbüttel i det sydlige Holsten, får han lejlighed til – som rejsens litterære clou – først i september at aflægge flere besøg hos tidens store digter Klopstock i dennes bolig i Hamburg. Under et middagsmåltid her beskriver Baggesen, hvordan Klopstocks kat, ”den lille moersomme Semiramis” får lov til at muntre sig ved at løbe omkring på det dækkede bord, hvor den ”knurrede skrækkelig naar Klopstock napsede hende i Rumpen”. I 1843-versionen står der derimod, at katten ”knurrede skrækkeligt, naar Klopstock napsede hende i Halen”.³ Herved er beskrivelsen formodentlig blevet mere passende i forhold til de moralske normer i det honnête borgerskab, som var August Baggesens intenderede publikum.

Efter disse konkrete eksempler på de grundlæggende, generelle træk i sønnens redigeringspraksis vil jeg tage tråden op m.h.t. den sproglige aktualisering, jeg nævnte før.

August Baggesen forsøger som sagt med alle midler at få faderens tekst til at fremstå så lidet afstikkende, eller rettere så ’normal’ som muligt for sine egne læsere. Til den ende opdaterer han ortografien, dvs. han indretter retskrivning, stavning og tegnsætning, således at den kommer til at svare til normer-

ne i hans egen samtid. Igen er det tydeligt, at August Baggesen prioriterer sit eget formål, nemlig at gøre teksten mere indbydende for sine egne læsere, på bekostning af en pålidelig gengivelse. Udover at denne fremgangsmåde som sagt er videnskabeligt utilfredsstillende, har den i Baggesens tilfælde ydermere nogle særlige konsekvenser. F.eks. dæmper sønnen i 1843-versionen i høj grad den nærmest eruptive dynamik, som Baggesen får ind i sin tekst gennem en meget frekvent anvendelse af tankestreger, der ovenikøbet har forskellig længde alt efter situationens karakter. Det er en teknik, som forhøjer intensiteten og skruer tempoet op – man får som læser ikke lejlighed til at standse op, men drives videre som i én uafbrudt bevægelse, mens følelserne raser, og tingene sker – men eftersom det er sønnens ønske at få faderen til at fremstå som en mere afbalanceret personlighed, så sørger han i sådanne tilfælde for ind imellem at bremse ordstrømmen ved at indsætte nogle punktummer, eller til nød semikolonner, og derved etablere en mere roligt fremadskridende sætningsfølge, hvor læseren får mulighed for at få vejret mellem de enkelte sætninger.

Når 1843-versionen er præget af et mere udfladet, roligt skriftbillede end den originale rejsedagbog, dækker det således over en klar amputering af den stilistiske intensitet, som kendetegner Baggesens tekst.

Hvis man tænker tilbage på den tidligere fremsatte karakteristik af Baggesen, der jo understregede en dynamisk lidenskabelighed hos ham, og sætter den over for den mere stilfærdige, harmonisøgende tid i 1840'erne, så kan det ikke undre, når man kan konkludere, at ændringerne i 1843-versionen generelt går ud på at neddæmpe, udglatte og omskrive originalteksten. Inden for visse emneområder har dét imidlertid ikke været tilstrækkeligt for udgiveren, og der har øjensynligt ikke været anden udvej end simpelthen at springe over de passager, som ikke har kunnet passere August Baggesens filter.

Man kan således igennem hele manuskriptet iagttage en tendens til omgå mere 'ulækre', ofte kropsligt relaterede foreteelser – som Baggesen skildrer med den frimodighed, der kendetegner mange af 1700-tallets dagbøger. Sådanne beskrivelser bliver af den mere fintfølede og forsigtige udgiver i 1840'erne enten omskrevet eller, hvis det ikke kan lade sig gøre, simpelthen udeladt. Et eksempel på den åbenhjertighed på dette område, som kommer til udtryk i manuskriptet, ses

under opholdet på godset Emkendorf (hos Cajus og Julie Reventlow) i begyndelsen af august. Her sker der dét, at Baggesen modtager et brev 'hjemmefra' (nærmere betegnet fra hans bedste ven Pram i Kbh.) – en type begivenhed, der altid virker sindsoprivende på den følsomme unge digter. Som i lignende tilfælde sker der det, at adressaten sitrer, åbner brevet, læser tre linjer og derefter i afmagt synker om på en stol. Her støder der så ydermere et voldsomt krampeanfald til – hvilket heller ikke er noget usædvanligt for Baggesen, der beskriver det videre forløb i flg. ord: "Bernstorff fik mig slæbt hen paa min Seng og tyllede noget skident Vaskevand i mig, da der intet reent var ved Haanden. Han gjorde derpaa Allarm ...". I 1843-versionen er denne passus kortet ned som følger: "Bernstorff fik mig slæbt hen paa min Seng, og gjorde derpaa Alarm".⁴ Faderens ganske vist nødvendvungne indtagelse af "skident Vaskevand" har ikke været comme il faut i sønnens og dennes samtids øjne.

Samme behandling får de indgående beskrivelser af Baggesens mange sygdomsanfald – om de så er forårsaget af gigt, som han selv ofte er inde på, eller om de er af mere psykosomatisk karakter, som han også antyder – i hvert fald er de stærkt minimeret i sønnens udgave af dagbogen. Også her består August Baggesens teknik fortrinsvis i udeladelse af de tit meget detaljerede sygdomsbeskrivelser. I løbet af den første måneds ophold på Brahetrolleborg skildrer Baggesen således en fortløbende række anfald med stor stilistisk finesse i form af en stigning, der leder op til den kulmination, som er beskrevet i optegnelsen for den 23. juli: "Den forrige Nat var bitter; men denne var beesk. Jeg sov ikke meer end een Time. Jeg maatte to Gange skifte reent Linnet, drivvaad af mat Sved. Jeg kunde neppe røre mig i Sengen og græd af Smerte. Den Times Roe, jeg nød, var giftig jeg maatte betale den med et Tilfælde, værre end tre Nætters Mangel paa Søvn. Aldrig har jeg havt dette dræbende Anfald i en gyseliger Grad [...] Min Tunge laae bunden til min Gane — mine Læber vare tillimede og først efter en Times Forløb kunde jeg aabne de ømme Øyenlaage. Den, som aldrig har følt denne Tilstand, har intet Begreb om legemlig Lidelse".⁵

Denne beskrivelse, som altså er en del af et stadigt underliggende tema om sygdom og lidelse, der igen fungerer som et af de træk, der binder dag-

bogsteksten sammen i én gennemgående, bølgende bevægelse, er imidlertid slet ikke medtaget i 1843-versionen. På den måde reduceres billedet af den unge Baggesen og hans tilstand, samtidig med at tekstens indre sammenhæng på dette område amputeres. De konkrete beskrivelser af lagner, der er gennemvædet af sved, af sammenklistrede læber og øjenlåg og af et svullent svælg har for August Baggesen antagelig signaleret en kompromisløst påtrængende kropsbevidsthed, der ikke var usædvanlig i det frimodige 1700-tal, men som har ligget biedermeierkulturen omkring 1840 fjernt, og som formentlig derfor er undertrykt i sønnens udgave.

Endnu mere subtil bliver forvaltningen – og dermed også forvanskningen – når man ser på August Baggesens indgreb i forbindelse med de omtalte centrale tematikker i rejsedagbogen. Det drejer sig specielt om det sociale dilemma, dagbogens erotiske islæt, Baggesens litterære interesser og præferencer samt forholdet mellem dansk og tysk. Der er her et meget omfattende materiale at dykke ned i, og vældig mange eksempler kunne trækkes frem, men eftersom tiden ikke rigtig er til dét, må jeg indskrænke mig til mere overordnet at skitsere forvaltningen af et par af disse stofområder.

Ud fra de glimt, vi har allerede har fået, af August Baggesens måde at forvalte dagbogen på, kan det ikke undre nogen, at det sociale dilemma, der ligger i, at Baggesen som ubemidlet, ung student fra fattige kår pludselig plejer daglig omgang med landets ledende ministre og embedsmænd og er sommergæst på deres respektive godser – det kan ikke undre, at denne lidt prekære situation, som også af og til kan gøre Baggesen desperat, dén gør sønnen sit bedste for at sløre i 1843-versionen. Ved den manøvre forsvinder desværre samtidig nogle af de muntre indslag i originalteksten, som skyldes, at faderen i sin dagbog også er opmærksom over for den store gruppe af personer, som ganske vist hører til på godserne, men som i og med den stilling, de indtager som hovmestre, tjenere, husjomfruer og deslige, står uden for de grevelige cirkler. Den slags indforståethed med socialt lavere rangerende personer er nærmest udraderet i sønnens udgave.

Et eksempel på dét ses under besøget på Louisenlund, hvor Baggesen i løbet af dagen er i en længere audiens hos prins Carl af Hessen, mens han om aftenen slutter sig til de unge prinsers to hovmestre, som han hygger sig med på et nærliggende traktørsted. Det fremgår af manuskriptet, at samtalen mellem de tre piberygende mænd bevæger sig fra mere overordnede, agtværdige emner som sprog, tyske digtere og hoffer i almindelighed over en mere specifik omtale af hovmestrenes arbejdssted, nemlig prins Carl af Hessens hof, og ender som indforstået karlekammersnak om de to unge prinsesser, som Baggesen endnu ikke har set. Hans nye bonkammerat, Schlemmer, opfordrer ham ivrigt til at sørge for at få de to smukke kvinder at se, hvortil Baggesen bemærker: ”Jeg sagde ham, at dette var saa hvad det var, især frygtede jeg den ældste, som er 20 Aar gammel, thi det er dog altid en fortvivlet Sag at blive forelsket i Prinsesser, og jeg staaer aldrig inde for mig selv ved slige Leiligheder”.⁶

Det er kan nok efterhånden ikke overraske, at August Baggesen gengiver samtalen med prins Carl i sin fulde længde, mens samværet og den fortrolige snak med hovmestrene er udeladt.

Man kan forestille sig, at sønnen på dette område først og fremmest har søgt at tilgodese sit ønske om at ’ophøje’ faderen ved at gøre ham mere lige med de fornemme værter, end det faktisk var tilfældet, men samtidig måske også har bestræbt sig på at tækkes sin egen tids gryende demokratiske idealer ved at undgå problematiske allusioner til den hær af tjenende ånder, som har holdt hele det fine menageri kørende. Endelig viser Baggesens skildringer jo, at der sandelig er saft og kraft, uimponerethed og selvstændighed for hånden i den tjenende klasse, og det var måske også et fænomen, man havde svært ved at håndtere i midten af 1800-tallet. Hvorom alting er, må man gå til den originale rejsedagbog, hvis man vil have den side af Baggesens oplevelser med.

Hvad angår de erotiske oplevelser, som er et meget underholdende og i forbindelse med Baggesens store betagelse af Sybille R. også lejlighedsvis gribende aspekt af dagbogen, så er disse oplevelser hos August Baggesen dæmpet og omskrevet på en særlig intrikat måde. Det lader nemlig til, at sønnen på den ene side er meget øm over alle impliceredes rygter, både de fornemme damers og faderens, men

på den anden side er nødt til at have ret meget af dette stof med, eftersom det er en så væsentlig del af faderens måde at opleve verden på.

Her vil jeg blot fremhæve én fatal følge af sønnens reduceringer, og det drejer sig om det billede af den unge Baggesen, som fremstår af 1843-versionen. Hvor der f.eks. i de oprindelige optegnelser for det meste er tale om en gensidig flirt, når Baggesen går i clinch med de tiltrækkende kvinder, han møder undervejs, så er damernes del i begivenhederne i reglen trukket fuldstændig ud af teksten i 1843-versionen. Baggesen kommer derved til at virke uendelig selvoptaget – mere end teksten giver belæg for – og mere forvirret og uberegnelig, netop fordi han tilsyneladende agerer i et rum, der er tømt for omverdenens initiativer og reaktioner. I 1843-versionen ser det ud som om, at han i de situationer udelukkende handler ud fra sine egne impulser og forestillinger. Helt sådan er det altså ikke foregået, når man har den oprindelige dagbogstekst ved hånden. Iflg. dén har alle parter deltaget ivrigt i tidens elegante selskabelige liv og dets – set med 1840'ernes øjne – erotiserede eller ligefrem frivole omgangsform.

Samtidig forekommer det i et længere, litteraturhistorisk perspektiv uheldigt, at Baggesens mere konkret funderede oplevelser på dette område ignoreres i sønnens udgave, der jo i mangel af bedre har haft en nærmest autoritativ status, hvad dette meget tidlige afsnit af Baggesens liv angår. På den måde kommer hans meget omtalte Venus Urania-dyrkelse til at stå mere enerådende på dette tidspunkt i hans liv, end det faktisk er tilfældet i rejsedagbogen, hvor disse sværmeriske udbrud stort set altid følges af nogle mere jordnære, humoristiske betragtninger.

Behandlingen af den litterære tematik må jeg lade ligge i denne omgang, af tidsnød, for afslutningsvis at give nogle få eksempler på August Baggesens forvaltning af den dansk-tyske problematik i manuskriptet. Baggesen var jo meget åben over for både det tyske sprog, som han praktiserede sammen med den nye vennekreds, der for størstedelen var tyskfødte eller i hvert fald tysktalende, ligesom han var meget interesseret i tysk litteratur. Her var han især optaget af de nye litterære strømninger og specielt den lyriske frigørelse, der med Klopstock som bannerfører fandt sted i anden halvdel af 1700-tallet. På sin rejse lykkedes det da også den

unge forfatter at komme i forbindelse med flere af de nye digtere som f.eks. Matthias Claudius og Friedrich Leopold Stolberg, og det er værd at bemærke, at den type møder med så kunstnerisk højt rangerende personer har August Baggesen ikke ændret noget ved. Disse personer får stadig lov at tale tysk, hvis de gør det i manuskriptet, og selve samtalerne er gengivet nærmest ordret – hvilket ellers ikke er sædvanlig praksis i sønnens gengivelse. Den er tværtimod præget af en temmelig massiv tendens til fordanskning.

Denne bestræbelse på at fordanske de mange forekomster af tysksprogede og tyskrelaterede passager i rejsedagbogen hænger naturligvis sammen med den ændrede historisk-politiske situation omkring midten af 1800-tallet. De modsætninger mellem dansk og tysk, som også fandtes i slutningen af 1700-tallet, hvor de bl.a. kom til udtryk i en række litterære fejder, de havde på August Baggesens tid taget form af en politisk nationalisme, som det toneangivende borgerskab i Kbh. – og det vil altså sige August Baggesens potentielle læsere – generelt sluttede helhjertet op om.

På dette tidspunkt, hvor helstaten soted over for sit endelige sammenbrud, har det altså ikke været 'in' at være alt for begejstret for det tyske sprog – og det mærkes tydeligt i 1843-versionen, at hvor Baggesens optegnelser ikke lige, som nævnt, drejer sig om berømte digtere, så fordanser August Baggesen alt, hvad han kan. "Stiefmütterblumen" bliver til "Stedmodersblomster", "Maanskimret" bliver til "Maaneskin", "Pladsregn", af "Platzregen", bliver til "Pladskregn" og så fremdeles.

Her vil jeg blot tilføje, at August Baggesens nationalistiske projekt om at gøre faderen til en altovervejende 'dansk' digter også rammer også de allusioner af kosmopolitisk tilsnit, som dagbogen rummer en del af. Udover den tidligere omtalte "Ourang Outang", forsvinder bl.a. både nogle hottentotter og enevoldsfyrsten Frederik den Store af Preussen, som Baggesen ellers nærer stor beundring for. Det er af disse og mange andre eksempler tydeligt, at en mere vidtrækkende, politisk-kulturel interessesfære hos Baggesen, som rækker ud over det nære, danske engagement, nedtones kraftigt, og at en dimension i den oprindelige tekst dermed forsvinder.

Det må alt i alt konkluderes, at den måde, som August Baggesen forvalter – og forvansker – faderens tekst på, lægger op til en fortolkning, som helt uautentisk ligger mere i tråd med det mentalitetshistoriske klima omkring 1840 end med de kulturelle normer, som præger originalteksten fra 1787. Derudover betyder August Baggesens rehabiliteringsprojekt bl.a., at teksten stilistisk set flades ud, at intensiteten og energien dæmpes, og at nogle vigtige sammenhænge i teksten opløses. Sønnens reviderede version yder ikke Baggesen retfærdighed, hverken m.h.t. hans personlighed eller m.h.t. de oplevelser og refleksioner, som han eksperimenterer med at udtrykke litterært i sin dagbog. Sønnen dæmper, udglatter og åndeliggør efter sin egen tids idealer, men det er, som om åndeliggørelsen kvæler det, man kunne kalde Baggesens tidstypiske, antropologiske projekt, nemlig udforskningen af hans eget selv og dets udfoldelsesmuligheder i mødet med den omverden, som faktisk er der, rundt om os.

Jeg ville således mene – for at perspektivere til det øvrige forfatter-skab – at alle de sider af forfatterens måde at opleve verden og specielt sig selv på, ligesom alle hans forsøg på at gengive møder, refleksioner og beskrivelser i en personlig, litterær form – at alle disse personlige og litterære positioner, som de kommer til udtryk i den originale tekst, også ville kunne genfindes som strukturbærende elementer i den store rejsebeskrivelse, der udkom få år senere, i 1792-1793, og som for eftertiden er kommet til at stå som hovedværket, nemlig *Labyrinten*.

Afslutningsvis må det konkluderes, at August Baggesen ikke har tilvejebragt en videnskabeligt pålidelig eller troværdig gengivelse af Baggesens første rejse-bogsmanuskript. Sønnens måde at viderebringe faderens tekst på er, set med nutidens øjne, i bedste fald kuriøs, og ud fra et litteraturvidenskabeligt synspunkt skrækkelig. Alligevel er der jo en sidegevinst. Som jeg her har forsøgt at vise, har vi med August Baggesens reviderede udave fået en enestående indfaldsvinkel til en ny forståelse af den dybtgående forandring, der fandt sted m.h.t. litteratursyn og kulturelle normer i løbet af de ca. 50 år, der ligger mellem de to versioner af dagbogsoptegnelserne.

Der er altså virkelig tale om, at vi gennem Baggesens rejsedagbog - p.g.a. dens særlige udgivelseshistorie - får et helt enestående indblik i to, kronologisk set nærtstående, men, som påvist, på væsentlige punkter vidt forskellige verdener.

En så 'large' holdning til denne form for tekstetablering er det imidlertid kun muligt at anlægge, når vi – som det heldigvis er tilfældet – stadig har mulighed for at stifte bekendtskab med 'the real thing', dvs. digteren Jens Baggesens originale, energiske, intense, nysgerrige, følelsesladede, morsomme, oplysende og lejlighedsvis gribende rejsedagbog fra sommeren 1787 – i uretoucheret tilstand.

Kildehenvisninger

(*MS* = Manuskriptet ; *AB* = August Baggesens gengivelse i *Jens Baggesens Biographie*. Udarbejdet fornemmeligen efter hans egne Haandskrifter og efterladte litteraire Arbejder ved August Baggesen. Bd. 1. Kbh.: C.A. Reitzel, 1843)

¹ *MS* s. 76; *AB* 123,1-2

² *MS* s. 12; *AB* 92,17

³ *MS* s. 4:9, *AB* 150,12-13

⁴ *MS* s. 85; *AB* 125,10-11

⁵ *MS* s. 29-30; *AB* 103,20-21

⁶ *MS* s. |116|; ikke medtaget i *AB*